

Universalus dizainas: užsienio praktikų analizė

Airija: The Centre for Excellence in Universal Design

Airijos UD kompetencijų centras (CEUD) – atsakingas už UD tyrimus, duomenis, specialistų kompetencijų kėlimą ir gairių ruošimą. Veikla apima fizinę bei informacinę aplinką, produktus bei paslaugas. Įkurtas ŽN įstatymu ir veikia kaip atskiras vienetas po Airijos ŽN agentūra (NDA).

Apie

Airijos universalus dizaino kompetencijų centras (CEUD) įkurtas 2007 metais siekiant užtikrinti visuotinį prieinamumą, kad Airijos gyventojai galėtų lygiomis galimybėmis dalyvauti visuomenėje, kurioje atsižvelgiama į žmonių skirtumus.

Centro veikla apima tris UD temas:

- Fizinę aplinką;
- Produktus ir paslaugas;
- Informacinę aplinką, įskaitant informacines ir ryšių technologijas (IRT).

Veikla:

Centro veikla orientuota trimis kryptimis:

- Standartizavimas:
 - Užsako ir atlieka mokslinius tyrimus bei apklausas;
 - Įsitraukia į nacionalinių, Europinių ir tarptautinių standartizacijos institucijų veiklas;
 - Teikia ekspertų konsultacijas ir informaciją atitinkamoms suinteresuotosioms šalims, dalyvaujančioms standartų įgyvendinime;
 - Skatina laikytis nacionalinių ir tarptautinių universalus dizaino standartų.
- Švietimas ir profesinis tobulėjimas:
 - Užtikrina, kad yra rengiami tinkami universalus dizaino kursai, bendradarbiaujant su atitinkamomis akademinėmis, sertifikavimo ir profesinėmis institucijomis;
 - Remia ir skatina universalus dizaino principų diegimą ir integravimą į švietimo ir mokymo kursus;
 - Užtikrina, kad į profesinių organizacijų pripažįstamus egzaminus, kiek tai praktiškai įmanoma, būtų įtraukti universalus dizaino principai ir jų taikymas.
- Supratimo ugdymas:
 - Plėtoja ir palaiko informacinę bazę apie gerąsias universalus dizaino praktikas;
 - Skatina visuomenės supratimą apie sunkumus, su kuriais žmonės susiduria skirtingose aplinkose;
 - Skatina universalus dizaino supratimą.

Veikimo principas:

2007 metais Airijos universalus dizaino kompetencijos centras CEUD buvo įsteigtas pagal 2005 m. Neįgalumo įstatymą ir Nacionalinę neįgalumo strategiją. CEUD yra dalis Nacionalinės neįgaliųjų tarnybos, kuri yra pagrindinė valstybinė agentūra neįgalumo klausimais, teikianti nepriklausomus ekspertų patarimus vyriausybei politikos ir įgyvendinimo klausimais. Airija yra pirmoji šalis pasaulyje, kurioje universalus dizainas buvo įteisintas įstatymu.

Šaltiniai:

<https://universaldesign.ie/about-us/>

<https://nda.ie/>

Danija: Universal Design Hub & network

Apie

Universalaus dizaino centro siekis – būti proceso, keičiančio visuomenės supratimą apie idealų žmogų, iniciatoriumi. Siekdamas šio tikslo, centras plečia vertybėmis pagrįstą universalaus dizaino terminą, tuo pačiu padėdamas įgyvendinti darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. įsipareigojimą nepalikti nė vieno nuošalyje.

Universalaus dizaino centras padeda įkurtam specialistų tinklui stiprinti universalųjį dizainą kaip moksliniais tyrimais grindžiamą tarpdisciplininę žinių sritį, kurioje dirba įvairių sričių mokslininkai. Tinklo tyrėjai dirba su universaliu dizainu, prieinamumu, negalia, įtrauktimi arba darnaus vystymosi tikslais (DVT) savo srityje.

Danijos UD centras ir specialistų tinklas – privataus fondo iniciatyva įkurtas mokslinių tyrimų centras, veikiantis akademiniam lygmenyje. Pagrindinis dėmesys skiriamas tarpinstituciniam bendradarbiavimui, tyrimams bei publikacijoms, skirtoms naudoti nacionaliniu mastu.

Veikla

Universalaus dizaino centras sukūrė tinklą, kurio tikslas - paversti UD sritį moksliniais tyrimais pagrįsta tarpdisciplinine žinių sritimi. UD negali būti propaguojamas tik vienoje srityje. Dėl šios priežasties tinklo tyrėjai susirinkę iš įvairių mokslo sričių, kurių kiekviena prisideda prie mus supančio pasaulio formavimo.

Centro įkurtas specialistų tinklas susitinka tris kartus per metus:

- meistriškumo kursų sesijoms su tarptautiniais ekspertais,
- bendrų publikacijų leidybai bei
- mokymo veiklai. Tinklas taip pat reguliariai
- dalyvauja diskusijose,
- leidiniuose ir
- veikloje bendradarbiaudamas su Universalaus dizaino centru.

Fondas "Bevica" kviečia Danijos universitetų, kolegijų ir dizaino mokyklų studentus ir dėstytojus dalyvauti stipendijų programoje. Programa remia novatoriškai ir drąsiai mąstančius žmones, kad jie ištirtų, kaip jų profesija gali prisidėti prie universalaus dizaino, kaip svertu, padedančio įgyvendinti Darnaus vystymosi tiksluose numatytą įsipareigojimą nepalikti nė vieno nuošalyje, kuriant visiems - nepriklausomai nuo jų gebėjimų - įtraukesnę ir tvaresnę visuomenę.

Veikimo principas:

Danijos Bevica fondas, veikiantis jau 150 metų, orientuojasi į prieinamumo didinimą. Fondo iniciatyva įkurtas UD centras vienija šalies universitetus, dėstytojus, tyrėjus ir studentus į tarpinstitucinį tinklą bei skiria stipendijas dėstytojams ir studentams. Tinklo nariai yra tyrėjai, kurie dirba su universaliuoju dizainu dėstydami ir atlikdami mokslinius tyrimus savo konkrečioje akademinėje disciplinoje, pavyzdžiui, statybos, dizaino, sveikatos ir inžinerijos srityse.

Šaltiniai:

<https://universaldesignhub.dk/>

<https://denmark.dk/society-and-business/vandhalla>

<https://www.bevicascholarship.dk/>

Norvegija: Norway Universally designed by 2025

Universaliai suprojektuota Norvegija 2025 – vyriausybės veiksmų planas, skirtas užtikrinti, jog visa šalies visuomenė yra įsitraukusi į prieinamumo didinimą: nuo ministerijų iki privačių verslų. Veiksmų planas suskirstytas etapais ir kasmet peržiūrimas. Už plano įgyvendinimą atsakinga Vaikų, lygybės ir socialinės įtraukties ministerija, bendradarbiaujant su kitomis šalies ministerijomis pagal kompetencijas.

Apie

Norvegija buvo pirmoji šalis pasaulyje, kuri daugiau nei prieš dvidešimt metų ėmėsi įgyvendinti sistemingą ir tarpinstitucinę UD politiką. Pagrindinis to tikslas – apimti visus gyvenimo aspektus bei politikos kryptis, siekiant tolygiai užtikrinti geresnę ir lygiateisiškesnę aplinką žmonėms su negalia, tuo pačiu užtikrinant geresnį gyvenimą visai Norvegijos visuomenei.

Universaliai suprojektuota Norvegija 2025 (Norway Universally designed by 2025) - tai veiksmų planas, kuriuo UD principai įgyvendinami visoje supančioje aplinkoje. Veiksmų planas nuolat naujinamas ir tobulinamas, dėl to apima vis platesnį temų ratą, o pagrindinis plano tikslas – padaryti visus visuomenės narius atsakingais.

Veikla

Norvegijos vyriausybė, rengdama Universaliai suprojektuotos Norvegijos 2025 veiksmų planą, siekė iš naujo apibrėžti nacionalinę politiką, išgryninti šalies tikslus diegiant UD ir užtikrinti prieinamumą kaip pagrindinę šalies vertybę. Praėjus daugiau nei 20 metų nuo plano įgyvendinimo pradžios, jau galima susipažinti su pasiektais rezultatais. Pagrindiniai pasiekimai matomi net keliuose sektoriuose: viešųjų pastatų, lauko erdvių prieinamume bei viešajame transporte. Rezultatai itin ryškūs savivaldybėse ir regionuose, susikūrusiuose savo universalaus dizaino veiksmų planus, kurie leidžia joms savarankiškai kontroliuoti UD įgyvendinimą.

Siekdamos tolygaus plano įveiklinimo, Norvegijos valdžios institucijos itin didelį dėmesį skyrė vietos iniciatyvų, neįgaliųjų tarybų ir savivaldybių veiklos paramai. Įvertinus jų pasiekimus ir nesėkmes buvo skiriamas papildomas finansavimas bei leidžiami teisės aktai. Didelis dėmesys taip pat buvo skirtas konsultacijoms apie praktinį įstatymų įgyvendinimą, sukurtos UD įgyvendinimo gairės bei taikomos pagalbinės lėšos prieinamumo didinimui regionuose.

Veikimo principas

2008 m. Vaikų, lygybės ir socialinės įtraukties ministerija paskelbė pirmąjį 2009-2013 m. veiksmų planą, kuriame iškeltas tikslas iki 2025 m. užtikrinti, kad Norvegija būtų visuotinai pritaikyta įpareigojant visas ministerijas veikti pagal savo kompetencijų sritis. Laikantis plano nuostatų, 2010 m. Norvegija iš dalies pakeitė Planavimo ir statybos įstatymą, kad į jį būtų įtrauktas universalus dizainas. Sekančio etapo, 2015-2019 m. veiksmų plane didelis dėmesys buvo skirtas IRT ir komunikacijų prieinamumo didinimui. Šiuo universalaus dizaino ir didesnio prieinamumo veiksmų planu vyriausybė žengė svarbų žingsnį pirmyn tiek lygybės, tiek tvarumo politikos srityje.

Šaltiniai:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/nedsatt-funksjonsevne/norway-universally-designed-by-2025-web.pdf>

<https://universaldesignaustralia.net.au/universal-design-policy-where-to-start/>

<https://universaldesignaustralia.net.au/wp-content/uploads/2016/09/Norway-update-by-Bringa-and-Lund.pdf>

<https://universaldesignaustralia.net.au/norway-universally-designed-by-2025-update/>

Jungtinė Karalystė: Centre for Accessible Environments

Prieinamos aplinkos centras (CAE) – pagrindinė Jungtinės Karalystės institucija įtraukiojo dizaino ir valdymo srityje. Centras siekia padėti užtikrinti aplinką, kuria galėtų naudotis ir mėgautis visi. Didelis dėmesys skiriamas prieinamo būsto užtikrinimui. CAE dirba su verslo, kultūros ir paveldo organizacijomis. Teikiamos paslaugos apima konsultavimą prieinamumo klausimais, metodinės medžiagos rengimą ir mokymų organizavimą.

Apie

Jau daugiau nei 50 metų Prieinamos aplinkos centras (CAE) lyderiauja įtraukiojo dizaino srityje Jungtinėje Karalystėje. Pradėjęs savo veiklą kaip labdaros organizacija, CAE pirmasis Jungtinėje Karalystėje pasiūlė technines prieinamumo gaires, pagrįstas tyrimais, atliktais bendradarbiaujant su ŽN.

CAE komanda, kaip techninė įtraukiojo dizaino ekspertė, dirba visame pasaulyje, siekdama padėti vietos valdžios institucijoms, architektams, dizaineriams, būsto asociacijoms planuoti ir kurti prieinamus namus, kurių reikia jų bendruomenėms. CAE klientai taip pat yra verslo organizacijos, viešojo sektoriaus, kultūros ir paveldo organizacijos.

Veikla

Nors CEA pagrinde orientuotas į fizinę aplinką ir būsto prieinamumą, jų veiklos spektras itin platus:

- Konsultuoja prieinamumo klausimais, įskaitant klausimus susijusius su esamais įtraukiojo projektavimo standartais, gairėmis, projektų prieinamumo vertinimu;
- Vykdo prieinamumo auditą;
- Rengia mokymus apie negalios sampratą, įtraukijį dizainą ir techninius standartus, skirtus viešajam ir privačiam sektoriams;
- Skiria stipendijas naujos kartos talentingiems prieinamumo specialistams;
- Valdo Prieinamumo ir tvarumo tarnybą (ASAS), kuri padeda Londono ne pelno siekiančioms organizacijoms ir bendruomenėms gerinti prieinamumą;
- Publikuoja prieinamumo leidinius, gaires ir projektavimo vadovus;
- Atlieka įtraukiojo dizaino tyrimus.

Veikimo principas

Centras įkurtas 1969 m. Nuo 2012 m. CAE yra nacionalinės būsto prieinamumo asociacijos "Habinteg" dalis. Jų veiklą reguliuoja Jungtinės Karalystės Namų ir bendruomenių agentūra, o jos priežiūrą vykdo Finansinio elgesio institucija.

CAE turi specializuotą vidaus ir asocijuotų konsultantų komandą, kurie yra akredituoti Nacionalinio prieigos konsultantų registro (NRAC) nariai arba turi lygiavertės patirties.

Šaltiniai:

<https://cae.org.uk/about-us/>

<https://www.habinteg.org.uk/who-we-are/>

Kanada: Accessible Canada Act

Apie

2016 m. Kanados vyriausybė pradėjo konsultacijas su daugiau kaip 6000 kanadiečių, siekdama išsiaiškinti, ką jiems reiškia prieinama Kanada. Šių konsultacijų rezultatai buvo pagrindas rengiant Prieinamos Kanados įstatymą (ACA) priimtą 2019 m. Svarbiausias ACA tikslas - iki 2040 m. sukurti Kanadą be kliūčių. Pagrindiniai įstatymo principai:

- Su kiekvienu žmogumi turi būti elgiamasi oriai;
- Suteikti visiems vienodas galimybes susikurti sau tokį gyvenimą, kokį sugeba ir nori turėti;
- Užtikrinti kiekvieno galimybę visapusiškai ir lygiomis teisėmis dalyvauti visuomenės gyvenime;
- Užtikrinti kiekvieno žmogaus teisę priimti sprendimus laisva valia, o jei nori, gauti pagalbą;
- Įstatymuose, politikoje, programose, paslaugose atsižvelgti į tai, kaip susikerta įvairių rūšių kliūtys ir diskriminacija;
- Įtraukti ŽN į įstatymų, politikos, programų ir paslaugų kūrimą ir rengimą;
- Prieinamumo standartus ir taisykles rengti siekiant aukščiausio prieinamumo lygio.

Prieinamos Kanados įstatymas

(ACA) – 2019 m. įtvirtino reikalavimus, valstybės institucijoms rengti ir skelbti prieinamumo veiklos planus (atnaujinamus kas 3 metus), pagal savo kompetenciją kurti prieinamumo taisykles ir užtikrinti jų vykdymą, sukurti grįžtamojo ryšio procesus ir atvirai pranešti apie pažangą.

Veikla

Šis teisės aktas yra esminis nustatant, šalinant ir užkertant kelią prieinamumo kliūtims 7 prioritetinėse srityse:

- Įdarbinime;
- Užstatytoje aplinkoje;
- Informacinėse ir ryšių technologijose (IRT);
- Komunikacijoje;
- Programų ir paslaugų kūrime ir teikime;
- Prekių ir įrenginių pirkime;
- Transporte.

Veikimo principas

Prieinamos Kanados įstatymu buvo įdiegta papildoma Kanados žmogaus teisių sistemos dalis, kuria siekiama remti žmonių lygybę Kanadoje, sistemingai nustatant, šalinant ir užkertant kelią prieinamumo kliūtims. Siekdamas sukurti prieinamą šalį, Ministras Pirmininkas įsteigė Viešųjų paslaugų prieinamumo biurą (OPSA), Kanados prieinamumo standartų organizaciją (ASC), bei įkūrė dvi naujas pareigybes: vyriausiąjį prieinamumo pareigūną – ministro pirmininko patarėją prieinamumo klausimais, kurio darbas skelbti metines ataskaitas apie pasiekimus, kuriant Kanadą be kliūčių bei prieinamumo komisarą – atsakingą už ACA reikalavimų laikymąsi ir vykdymo užtikrinimą.

Šaltiniai:

<https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/accessible-canada/act-summary.html>

<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/a-0.6/>

<https://www.dfo-mpo.gc.ca/accessibility-accessibilite/accessibility-plan-accessibilite-eng.html#3>

<https://accessibilitycanada.ca/legislation/>